

ОСОБЛИВОСТІ ОПЛАТИ ПРАЦІ В ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА

*Ажаман І.А., к. е. н., доцент
кафедра менеджменту та управління проектами
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. В межах проведених наукових досліджень визначені особливості оплати праці в будівництві, проаналізовано динаміку оплати праці в галузі та проведено порівняння її рівня з середнім по країні. Визначено ступінь виконання заробітною платою основних її функцій.

Постановка проблеми. В сучасних умовах оплата праці є невід'ємною частиною матеріального стимулювання працівників. Саме через оплату праці, з одного боку, працівники спроможні задовольнити свої потреби, а з іншого - організація отримує можливості до росту продуктивності праці співробітників, підвищення їх рівня зацікавленості, а тим самим і відповідальності, дисциплінованості тощо. Отже дослідження питань оплати праці є актуальним для підприємств як галузі будівництва, так і народного господарства в цілому.

Метою проведеного наукового дослідження було визначити значення, роль оплати праці для працівника і будівельного підприємства; виявити особливості та рівень заробітної плати в галузі в порівнянні з країною та в динаміці.

Питанням оплати праці, як основного елемента матеріальної мотивації, приділяється значна увага в працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців [1-3,5]. Проте в літературі недостатньо уваги приділено оплати праці в галузі будівництва та не визначені її особливості.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних чинників мотивації праці працівників сучасних підприємств будівельної галузі є оплата праці. Мотиваційне забезпечення тісно пов'язане з тенденцією ВВП в країні та, відповідно, з доходами населення (таблиця 1).

Таблиця 1

**Динаміка та структура ВВП України та галузі будівництва за 2002
- 2010 рр., млн. грн.**

Показники	2002р.	2008р.	2009р.	2010р.	2010р. до 2002р.,%	2010р. до 2008р.,%
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	225810	948056	913345	1082569	479,4	114,2
в т.ч. оплата праці	103117	470464	451343	540651	524,3	114,9
частка оплати праці у ВВП, %	45,7	49,6	49,4	49,9	X	X
інші податки, пов'язані з виробництвом	30764	142599	134842	149602	486,3	104,9
інші субсидії, пов'язані з виробництвом	-3125	-25817	-19516	-18263	584,4	70,7
валовий прибуток, змішаний дохід	95054	360810	346676	410579	431,9	113,8
ВВП на 1 особу	4685	20495	19832	23600	503,7	115,2
ВВП в будівництві	7653	29185	21528	32518	424,9	111,4
в т.ч. оплата праці	4843	23024	14458	15364	317,2	66,7
питома вага оплати праці в ВВП, %	63,3	78,9	67,2	47,2	X	X
інші податки, пов'язані з виробництвом	172	756	474	560	325,6	74,1
інші субсидії, пов'язані з виробництвом	-66	-117	-67	-78	118,2	66,7
валовий прибуток, змішаний дохід	2704	5522	6663	16672	616,6	301,9
питома вага валового продукту будівництва, %	3,4	3,1	2,4	3,0	X	X
Темпи приросту ВВП в Україні, %	-	114,8	-3,7	18,5	X	X
Темпи приросту ВВП в будівництві, %	-	78,3	-26,2	51,0	X	X

Аналіз даних таблиці свідчить, що ВВП в Україні у 2010 році порівняно з 2002р. збільшився у 4,8 раз, в т.ч. на одну особу - в 5,0 раз. Також зростала і оплата праці найманих працівників – в 5,2 рази в 2010 році в порівнянні з 2002р.. Питома вага оплати праці за період дослідження зросла до 49,4%. В цілому по Україні спостерігається стійка тенденція до росту валового внутрішнього продукту, розрахованого в фактичних цінах.

Споріднена тенденція характерна і для галузі будівництва, яка в структурі валового доходу займає 3% від загального доходу по країні. За період дослідження ВВП галузі зріс в 4,2 рази, а за останні 2 роки на 11,4%. Кризові явища останніх років в країні в значній мірі відобразилися на діяльності галузі, що проявилось в зменшенні її питомої ваги в структурі ВВП до 3% в порівнянні з 3,4% в 2002р. Відмінною рисою галузі є питома вага оплати праці в загальному ВВП. Так, в 2002р. на оплату праці припадало 63,3% доходу, в 2008 р. ця величина зросла до максимального за період дослідження значення – 78,9%.

Отже, валовий внутрішній продукт щорічно зростає як загалом в країні, так і в галузі будівництва зокрема. Проте частка валового доходу галузі в ВВП країни щороку зменшується, що свідчить про негативні тенденції розвитку будівництва, і, в певній мірі, викликане слабким рівнем мотивації персоналу.

Важливішою функцією заробітної плати, окрім відтворення робочої сили, регулювання і оптимізації витрат праці та винагороди за них, є мотиваційна. Як соціально-економічна категорія, вона відображає відносини між роботодавцем і найманим працівником з приводу розподілу новоствореної вартості між ними.

В структурі доходів населення вага заробітної плати становила 40,8 – 43,3%. В динаміці вона мала тенденцію до зниження – в 2009-2010 рр. її частка була найменшою за період з 2002 року. Також значна доля в доходах населення припадає на соціальну допомогу та поточні трансфери – 38,5%, прибуток та змішаний дохід – 14,5% (в 2010р.).

Таблиця 2

**Динаміка та структура доходів населення України в 2002 – 2010
рр., млн.. грн.**

Показники	2002р.	2008р.	2009р.	2010р.	2010р. до 2002р.,%	2010р. до 2008р.,%
Доходи - всього	185073	845641	894286	1101175	595,0	130,2
в тому числі: заробітна плата	78950	366387	365300	449553	569,4	122,7
у % до всього	42,7	43,3	40,8	40,8	X	X
прибуток та змішаний дохід	33540	131139	129760	160025	477,1	122,0
у % до всього	18,1	15,5	14,5	14,5	X	X
доходи від власності (одержані)	5297	28432	34654	67856	1281,0	238,7
у % до всього	2,9	3,4	3,9	6,2	X	X
соціальні допомоги	67286	319683	364572	423741	629,8	132,6
у % до всього	36,4	37,8	40,8	38,5	X	X

Середньомісячна зарплата в Україні в 2010р. досягла величини в 2239 грн., що в 6 раз більше ніж в 2002 році та на 24% більше в порівнянні з 2008р. (таблиця 3.)

За видами економічної діяльності найвища номінальна середньомісячна заробітна плата протягом 2002 - 2010 років була у працівників авіаційного транспорту - 6774 грн., у сфері фінансової діяльності - 4601 грн., державному управлінні - 2747 грн. Найнижчою - в сільському господарстві (1430 грн.) тощо. В галузі будівництва рівень заробітної плати в останні 2 роки зменшився і був нижчим за середнє значення в країні. Так, в 2010 році працівники галузі отримували 1754 грн., що на 485 грн. менше ніж показник по країні.

Досліджуючи механізм розвитку мотивації нами також було встановлено, що заробітна плата в будівництві в 2010 році відносилась як 1: 1,74 до мінімальної. Тобто у працівників галузі

досить низький рівень мотивації, і їх можна віднести до малозабезпечених.

Таблиця 3

Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2002-2010 роках

Вид діяльності	2002р.	2008р.	2009р.	2010р.	2010р. до 2002р.,%	2010р. до 2008р.,%
<i>В середньому по країні</i>	376	1806	1906	2239	595,5	124,0
<i>Будівництво</i>	427	1832	1511	1754	410,8	95,7
Сільське господарство, мисливство	178	1076	1206	1430	803,4	132,9
Лісове господарство	271	1311	1341	1787	659,4	136,3
Рибальство	242	913	1028	1191	492,1	130,4
Промисловість	485	2017	2117	2580	532,0	127,9
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів	330	1514	1565	1874	567,9	123,8
Діяльність готелів та ресторанів	286	1221	1267	1455	508,7	119,2
Діяльність транспорту та зв'язку	573	2207	2409	2726	475,7	123,5
Фінансова діяльність	976	3747	4038	4601	471,4	122,8
Операції з нерухомим майном, оренда	437	2085	2231	2436	557,4	116,8
Державне управління	495	2581	2513	2747	554,9	106,4
Освіта	267	1448	1611	1889	707,5	130,5
Охорона здоров'я, соціальна допомога	223	1177	1307	1631	731,4	138,6
Надання послуг; діяльність у сфері культури та спорту	247	1511	1783	2065	836,0	136,7

Дослідження динаміки заробітної плати в будівництві показало її зростання до 2008р. та спад протягом 2009-2010 рр. (рисунок 1.)

В 1995 – 2002 рр. рівень середньомісячної плати в країні та

галузі будівництва відрізнявся менш ніж на 50 грн. Починаючи з 2003 року заробітна плата в галузі перевищувала її середній рівень по країні на суму до 100 і більше грн.. В 2009 та 2010 рр. її рівень в галузі зазнав різкого зменшення та став меншим ніж в середньому по країні.

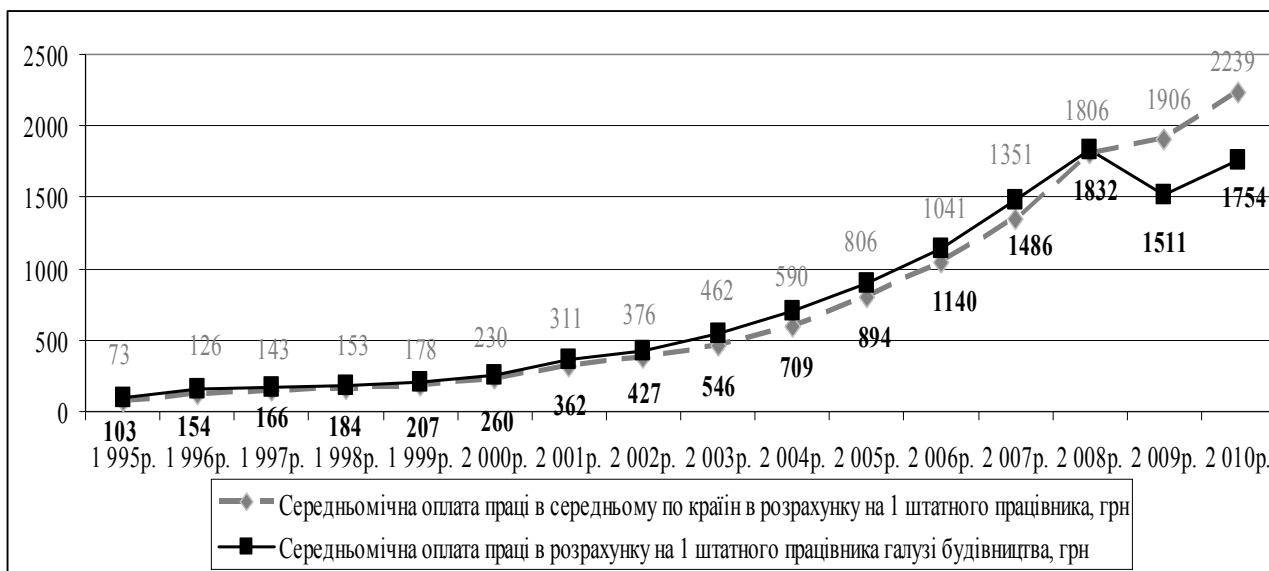

Рисунок 1 – Динаміка заробітної плати працівників будівництва і в середньому по країні за 1995 – 2010 рр.

Серед адміністративних територій у 2010 р. найвища нарахована середньомісячна зарплата була у працівників м. Києва (3431 грн.) – таблиця 4.

Також високою була заробітна плата в Донецькій (2549 грн.), Дніпропетровській (2369 грн.) областях, а найнижча - в Тернопільській (1659 грн.), Волинській (1692 грн.), Чернігівській (1711 грн.), Херсонській (1733 грн.) областях. Одеська область знаходиться в верхній половині списку, середньомісячна заробітна плата в області становила в 2010 р. 2046 грн., що нижче за середній рівень в країні на 193 грн.

Дослідження динаміки заробітної плати в Одеській області за період з 1995р. показало тенденцію до її постійного зростання (рисунок 2).

Таблиця 4

**Динаміка середньомісячної заробітної плати за регіонами
України за 2002-2010 рр., грн.**

Області	2002р.	2008р.	2009р.	2010р.	2010р. до 2002р.,раз	2010р. до 2008р.,ра з
<i>Україна</i>	376	1806	1906	2239	6,0	1,2
м. Київ	643	3074	3161	3431	5,3	1,1
Донецька	452	2015	2116	2549	5,6	1,3
Дніпропетровська	438	1876	1963	2369	5,4	1,3
Київська	378	1852	1987	2295	6,1	1,2
Луганська	393	1769	1873	2271	5,8	1,3
Запорізька	445	1812	1843	2187	4,9	1,2
Миколаївська	398	1621	1806	2122	5,3	1,3
Полтавська	354	1661	1733	2102	5,9	1,3
Харківська	370	1679	1804	2060	5,6	1,2
Одеська	379	1633	1787	2046	5,4	1,3
АР Крим	358	1609	1707	1991	5,6	1,2
Рівненська	312	1523	1614	1960	6,3	1,3
Львівська	339	1570	1667	1941	5,7	1,2
Івано-Франківська	318	1543	1627	1927	6,1	1,2
Сумська	307	1472	1593	1866	6,1	1,3
Закарпатська	295	1453	1562	1846	6,3	1,3
Черкаська	276	1459	1532	1835	6,6	1,3
Кіровоградська	282	1428	1537	1815	6,4	1,3
Хмельницька	258	1429	1521	1786	6,9	1,2
Житомирська	268	1404	1493	1785	6,7	1,3
Вінницька	265	1404	1511	1782	6,7	1,3
Чернівецька	271	1402	1523	1772	6,5	1,3
Херсонська	289	1375	1482	1733	6,0	1,3
Чернігівська	277	1370	1465	1711	6,2	1,2
Волинська	253	1380	1427	1692	6,7	1,2
Тернопільська	237	1313	1412	1659	7,0	1,3

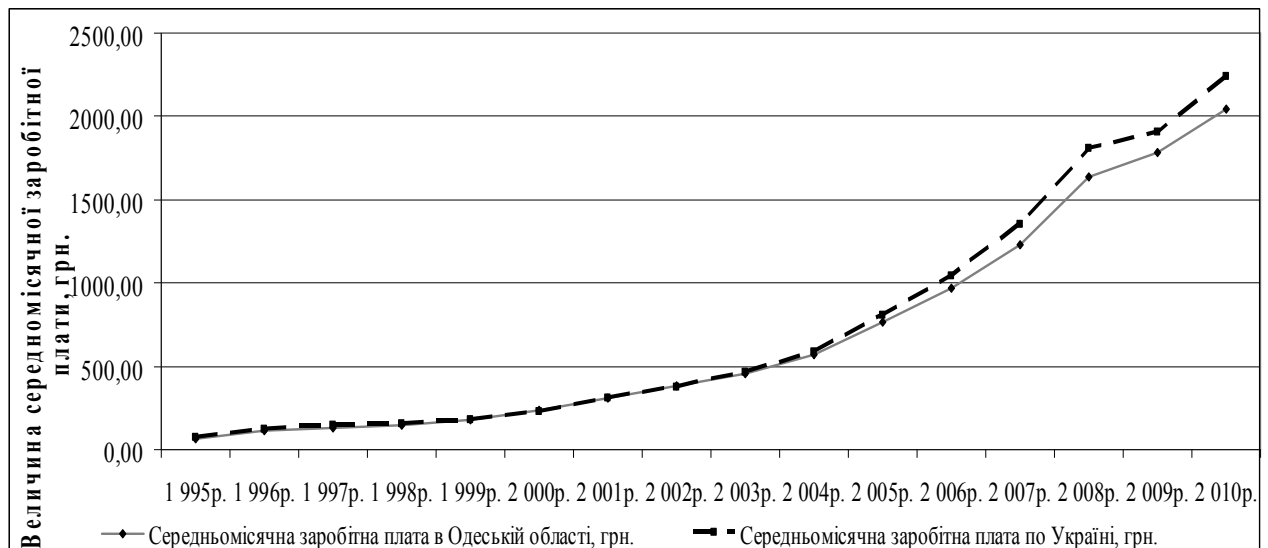

Рисунок 2. - Динаміка середньомісячної заробітної плати в Одеській області та по Україні у 1995-2010 рр.

Висновки. Отже, хоча Україною ратифікована Конвенція 131 «Про встановлення мінімальної заробітної плати», однак при визначенні розміру мінімальної зарплати до теперішнього часу не враховуються міжнародні стандарти щодо прожиткового мінімуму. В Україні рівень заробітних плат значно різниться в розрізі окремих областей та галузей народного господарства. В будівництві на сучасному етапі заробітна плата не виконує своїх основних функцій – вона є однією з найнижчих серед інших видів економічної діяльності, що негативно впливає на рівень мотивації працівників до ефективної праці. Все це визначає необхідність приділення додаткової уваги питанням мотивації працівників будівництва як на рівні окремого підприємства, так і через регулюючий вплив держави на нормативно-правові, податкові, інституціональні складові системи оплати праці.

При встановленні заробітної плати на будівельному підприємстві повинні враховуватися не тільки мінімальний її розмір (що визначений на державному рівні), а й прожиткового мінімуму. Також необхідно запровадити науково-обґрунтований підхід до градації величини оплати праці не тільки в залежності від займаної посади, а й кваліфікації, досвіду роботи працівника, складності виконуваних функцій, умов праці, графіку роботи,

творчої складової при виконанні функціональних обов'язків, професійних та особистих якостей співробітників.

Література

1. Богиня Д. П. Мотивація праці в ринковій економіці: проблеми теорії і практики [Текст] : монографія / Д. П. Богиня, Л. І. Долгова, Г. Т. Куліков та ін. – К.: Ін-т економіки НАН України, 1997. – 320 с.
2. Закон України «Про оплату праці» : від 24 березня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Колот А. М. Мотивація персоналу / Колот А.М. - К: КНЕУ, 2002.- 337с.
4. Статистичний щорічник України за 2010 рік / За ред.. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд». – 2011. – 560с.
5. Чингос П. Т. Оплата по результату. Из опыта оплаты труда персонала в США [Текст] / П. Т. Чингос ; пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2004. – 416 с.